

MOTIS

clau

DE LA HISTÒRIA NORD-CATALANA

sèrie inspirada en el llibre homònim
d'Alícia Marcet i Juncosa

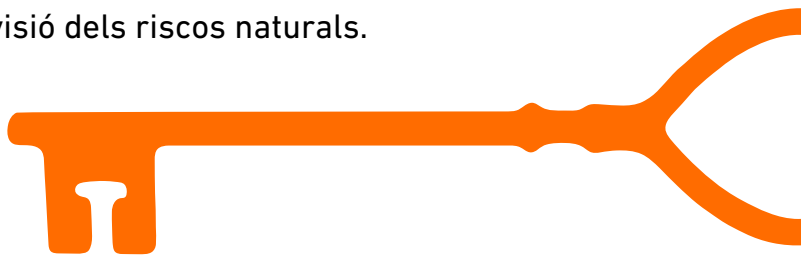

1 Aiguat	7 Llotja
2 Cellerà	8 Migracions
3 Contraban	9 Muralles
4 Draps	10 Trabucaires
5 Gabella	11 Tractats
6 Llengua	12 Universitat

1 Aiguat

Un aiguat és un episodi de pluges intenses que genera en poques hores una pujada brutal del cabal dels rius. En la memòria col·lectiva, l'aiguat del 1940 és encara ben present. Aquell 17 d'octubre va ploure 840 mm en 24 hores, és el rècord oficial de precipitació mai enregistrat arreu d'Europa. Per bé que sigui excepcional, cal entendre, però, que es tracta d'un fenomen cíclic. El país català va patir aiguats el 1679, 1687, 1714, 1716, 1726... Amb conseqüències sovint desastroses. Diu el proverbi que "Quan arriba l'aiguat, hi ha pas res de salvat".

Al llarg de la nostra història, aquestes inundacions van marcar el paisatge natural. Els aiguats successius van dibuixar una gran quantitat de còrrecs, unes riberes temporals per on s'evacua l'excés d'aigua. La multiplicació dels aiguats ben aviat va obligar els nostres avantpassats a prendre mesures de precaució. Així, al segle XVIII, una llei limita la talla d'arbres als flancs de l'Albera i a la part alta del Vallespir per frenar l'erosió i prevenir les esllavissades. Avui encara, l'aiguat és una preocupació major en el pla de previsió dels riscos naturals.

2 Cellera

La Cellera (o Sagra) és un espai sagrat d'un radi de 30 passos al voltant de les esglésies. Dins d'aquest cercle, tota violència és considerada un sacrilegi, motiu de sancions pel tribunal episcopal. Es tracta d'una llei molt antiga, inspirada pel dret d'asil dels visigots i que serà reforçada per les assemblees de la Pau i Treva de Déu, un moviment social per la pau que es va engegar a Toluges el 1027, com a resposta a les violències comeses pel nobles feudals.

A casa nostra les celleres es multipliquen al segle XI en reacció a les nombroses guerres entre senyors. De bon principi aquest refugi al voltant de l'església acull el cementiri i, ben aviat, serà dedicat a la preservació de les collites amb la construcció de cellers. D'aquí li ve el nom. Més endavant, les celleres s'envolten de fossars i de muralles, i esdevenen així llocs de residència, on la gent viu a recer dels combats. Alguns senyors també van fer construir celleres al voltant del seu propi castell, per donar protecció als habitants... A canvi d'un impost. La cellera és, doncs, l'embrió de molts vilatges nord-catalans. Algunes s'han conservat fins avui. Entre les més remarcables trobem la de Tuir, la de Bages o encara la de Vilallonga de la Salanca.

3 Contraban

En la seua definició estricta, el contraban és la introducció furtiva de mercaderies prohibides o per les quals hom no ha pas pagat els drets d'entrada. Altrament dit, perquè hi hagi contraban, cal que hi hagi frontera i aquí rau l'explicació de tot plegat. Des del 1258, data del tractat de Corbeil, la frontera, i la duana, són a les Corberes. El mercat de Perpinyà es desenvolupa, per tant, més fàcilment cap al sud. La imposició de la nova frontera al Pirineu, el 1659, talla Perpinyà del seu mercat natural. El negoci, però, no fa cas de la frontera: bestiar i cereals circulen des de la Cerdanya fins a l'Urgell, el tabac arriba pel port de Banyuls, les armes entren pel Capcir... I gairebé tots els catalans del Nord participen en el contraban de la sal.

Els contrabandistes són percebuts aleshores com els defensors de les llibertats catalanes. Segles més tard, la frontera i la duana segueixen al mateix lloc.

El contraban també, amb d'altres productes i d'altres tècniques.

4 Draps

Al segle XIII, Perpinyà no només és capital del reialme de Mallorca sinó també un centre de producció de tèxtil important. Arreu del Mediterrani s'exporten els draps anomenats "Perpignans", de molt bona reputació, que també es venen Europa endins fins a Flandes. El negoci funciona a tot drap, fent créixer una burgesia perpinyanenca que augmenta el seu poder sobre la vila. La ciutat té, dins de les seues muralles, tot un barri industrial atapeït de tallers. Els carrers situats entre la Llotja de Mar i el Castellet encara porten el nom de les fàbriques que van ritmar la vida de la ciutat des de l'edat mitjana. La producció de tèxtil sobreviu a la fi del reialme de Mallorca i s'eixampla al segle XV terra endins, particularment al Vallespir, on trobem avui l'última fàbrica de teixits. Al cap de gairebé tres segles d'activitat, el declivi de la producció industrial de draps serà accelerat amb l'annexió a França.

Ens queda, però, d'aquesta època, tota una llossada de cognoms, inspirats en els oficis dels draps: teixidor, tixador, sastre, paraire, etc.

5 Gabella

Nom donat a una sèrie d'impostos i, particularment, a l'impost de la sal. A l'Europa medieval, els reis tenen el monopoli de la sal, element indispensable per a la conservació dels aliments. Trobem aquí una particularitat ben catalana, ja que, a casa nostra, la corona va abolir l'impost de la sal al segle XIII: és una de les llibertats fonamentals dels catalans. El problema arriba, doncs, al moment de l'annexió. Per bé que el rei Lluís XIV hagués promès de respectar la legislació catalana, a penes dos anys després del Tractat dels Pirineus, el rei francès imposa la gabella. Esclata immediatament una revolta. Primer al Vallespir, on un tal Josep de la Trinxeria aixeca una tropa. El conflicte s'estén al Conflent, fins que els francesos decideixen d'enviar 4 000 soldats per matar la rebel·lió catalana. Els rebels perden finalment la batalla decisiva al coll de la Regina al 1670. La repressió francesa serà molt dura, molts catalans del nord seran condemnats a penes de mort i galera.

6 Llengua

La llengua catalana és de les poques a mantenir-se malgrat haver estat prohibida i reprimida per dos estats històricament expansionistes, com França i Espanya. Des de París, les primeres lleis d'imposició del francès daten de ben abans de l'annexió dels comtats catalans.

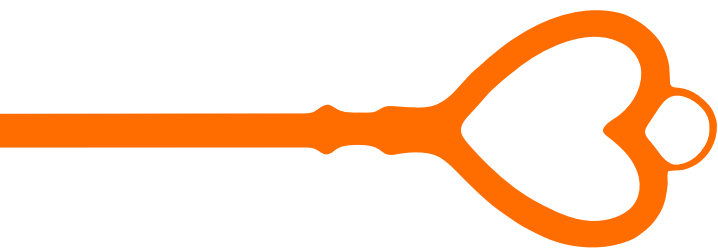
L'ordenança de Villers-Cotterêts, dictada pel rei François 1er al 1539, ja fa del francès la llengua preponderant. És, encara avui, el text de llei vigent més antic de l'Estat francès. Al sud, el decret absolutista de Nova Planta del 1716 inaugura una història secular de repressió i prohibició de la llengua, que s'allargarà fins al segle 20 i la fi de la dictadura franquista.

A casa nostra, cal entendre que ningú no parlava el francès al 1659 quan, poc després de l'annexió, l'edicte de Lluís XIV del 2 d'abril del 1700 prohibeix l'ús oficial de la llengua catalana. Malgrat la prohibició, el francès trigarà molt a penetrar la societat nord-catalana. El 1794, l'informe de l'abat Grégoire "Sobre la necessitat i els mitjans per aniquilar el patuès i universalitzar l'ús de la llengua francesa" estableix la visió supremacista de la llengua francesa que l'escola de la tercera república posarà en pràctica.

7 Llotja

La Llotja és l'edifici públic destinat a albergar les transaccions comercials i les reunions del Consolat de Mar. És un edifici comú a moltes ciutats de Catalunya, edificat generalment com una galeria oberta amb arcades. La Llotja de Perpinyà va ser construïda al 1397. Els intercanvis entre negociants es feien a la planta baixa i les reunions del Tribunal del Consolat de mar tenien lloc al primer pis. Aquest tribunal era l'encarregat de seguir les transaccions marítimes i de fer aplicar la jurisdicció continguda al Llibre del consolat de mar: un recull de lleis catalanes que, segles més tard, serà la base del dret marítim internacional. Entre les nombroses Llotges de mar catalanes, la de Perpinyà té una història ben singular. En l'època moderna, l'edifici va ser transformat en un cafè popular, el cafè de França, i més endavant va acollir una franquícia de menjar ràpid, a finals del segle passat. És avui la seu de l'oficina de turisme de la vila.

8 Migracions

Les migracions de poblacions sempre han estat nombroses al Pirineu català. Terra de pas i de fronteres, més enllà de les invasions successives, el nostre territori va acollir molts nousvinguts, en particular occitans, entre els segles 15 i el 17. Com sempre, el 1659 marcarà un abans i un després. L'annexió dels comtats catalans a França genera un doble corrent migratori immediat: d'una banda, els rossellonesos que refusen la dominació francesa marxen i s'instal·len al sud de l'Albera. En sentit contrari, els burgesos sud-catalans, que havien col·laborat amb les autoritats franceses, venen a Perpinyà fugint de les represàlies de Madrid.

En aquesta època s'opera també una tercera migració, ja que desembarca a Perpinyà una nova població de parla francesa, sobretot, agents de la nova administració.

En l'època contemporània la Catalunya del nord va conèixer altres migracions importants, el 1939 amb l'exili dels republicans espanyols, i el 1962 amb el repatriament dels francesos d'Algèria.

9 Muralles

Una muralla és un cinturó de defensa al voltant de les ciutats destinada a protegir els seus habitants. Independentment de la seua mida, o de la seua importància, la ciutat es defineix per la presència d'una muralla, cosa que la diferencia del poble, que no en té. Aqueixa subtilitat és a la base de l'embolic de Llúvia, durant la negociació del Tractat dels Pirineus.

Arran de les converses per migpartir la Cerdanya, el rei de França pretenia obtenir l'annexió de Llúvia, aleshores capital de la comarca. Els negociadors hispànics, però, van ser més finots. Ho van rebutjar car s'havia estipulat que 33 pobles de la Cerdanya anirien cap al rei de França. Ara bé, Llúvia, protegida per una muralla, no era pas un poble sinó una ciutat. Gràcies a aquest detall, Llúvia és avui un enclavament dins l'Estat francès. Per no perdre la cara, però, els negociadors francesos van aconseguir, això sí, que la muralla de Llúvia fos enderrocada.

10 Trabucaires

Així s'anomenaven els bandits que, durant la primera meitat del segle 19, van fer regnar la inseguretad a banda i banda de l'Albera. Portaven sovint un fusell curt de canó ample, el trabuc, i molts eren soldats veterans de les guerres carlines. Robatoris, atracaments, xantatge, segrest...

Un afer en particular va tenir molt ressò: l'afer Massot. Sem al 27 de febrer del 1845, quan un grup de trabucaires establerts a les Illes, per damunt de Morellàs, ataca la diligència de Barcelona a Perpinyà. Roben els passatgers i s'emporten tres ostatges. Dos moren sul camí. El tercer, Joan Massot, jove estudiant de Darnius, a l'Empordà, serà segrestat dos mesos dins la cova de Bassegoda abans de ser executat. Arrestats, els 17 membres de la banda seran jutjats i condemnats, a pena de mort pels uns i a treball forçat a perpetuïtat pels altres. Aquesta història certa és un dels orígens de la llegenda -finalment poc gloriosa- dels trabucaires.

11 Tractats

Dos tractats han marcat profundament la història dels catalans del Nord. El primer fou el Tractat de Corbeil, del 1258, que va delimitar la frontera amb França al massís de les Corberes. El rei Jaume I el Conqueridor pactava llavors, amb Lluís IX, la fi de l'expansió catalana nord enllà, a canvi del reconeixement definitiu de la independència de Catalunya. El segon tractat, el Tractat dels Pirineus, signat a l'illa dels Faisans al 1659, va ser molt diferent. Aquest acord, que posava punt final a 24 anys de guerra entre els reialmes de França i d'Espanya, va consistir sobretot en un intercanvi de terres entre les dues monarquies. Els comtats del nord serviren llavors de moneda de canvi perquè els castellans conservessin llurs possessions a Flandes. Cap institució catalana no fou consultada sobre la delimitació de la nova frontera i la partició del seu país. Els historiadors asseguren que els representants francesos anaven molt més ben preparats que no pas els espanyols, que les negociacions van ser molt dures, sobretot al moment de partir per la meitat la comarca de la Cerdanya, i que va anar-hi d'un pèl que la comarca del Vallespir no romangués al sud de la frontera.

12 Universitat

Lloc de transmissió del saber i d'estudis superiors, la Universitat de Perpinyà és fundada el 1349, poc després de la fi del reialme de Mallorca. A penes creada, la universitat adquireix immediatament un gran prestigi i atreu una gran quantitat d'estudiants vinguts d'arreu de Catalunya per a estudiar-hi Medicina, Dret, Teologia i Arts. A partir del 1659, però, la universitat de Perpinyà tindrà un gran rival, el col·legi dels Jesuïtes. Fundat després de l'annexió i gaudint de tots els favors de la nova administració francesa, només aquest col·legi té l'habilitació per a atorgar un certificat de coneixement de la llengua francesa, nou i innegociable requisit per a poder entrar a la universitat. Lògicament, la universitat de Perpinyà periclita, no acull cap més estudiant del Principat i les famílies riques del Rosselló envien els fills a estudiar a Montpeller i a Tolosa. A partir de la Revolució Francesa, un decret de la Convenció nacional tanca la universitat de Perpinyà, al 1794. Perpinyà coneix llavors gairebé dos segles sense ensenyament superior. Haurà d'esperar al 1979 per a disposar, de nou, d'una universitat digna d'aquest nom.

MOTIS

Clau

DE LA HISTORIA NORD-CATALANA

OFICINA PÚBLICA de la LENGUA CATALANA

   YouTube OficinaPublicadelaLlenguaCatalana

OFICINA PÚBLICA DE LA LENGUA CATALANA | OFFICE PUBLIC DE LA LANGUE CATALANE
52 Av. Paul Alduy, 66100 Perpinyà | 04 11 81 95 85 | contact@oplcat.eu | www.oplcat.eu

Soutenu par

GOUVERNEMENT
Liberté
Égalité
Fraternité

